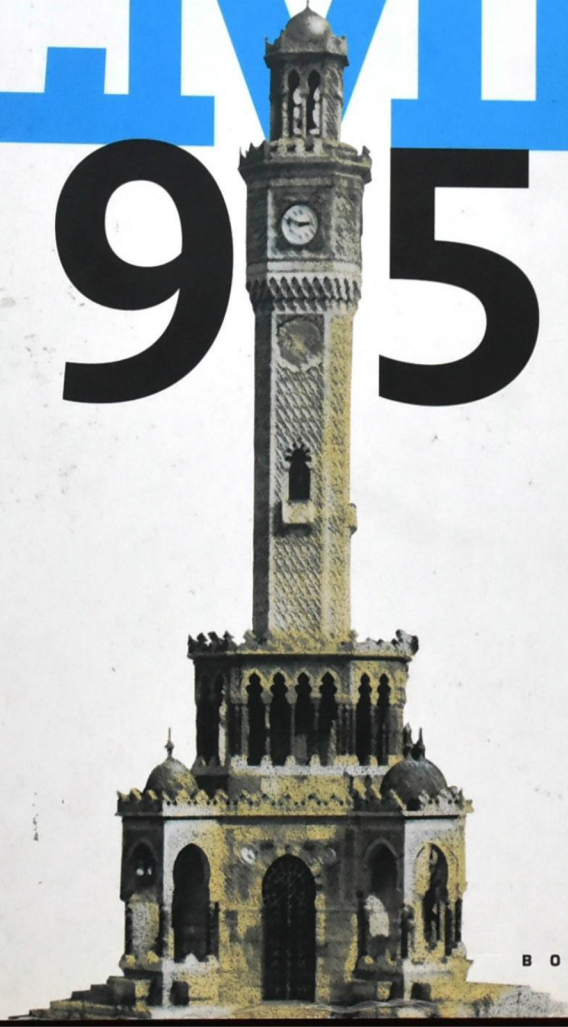

PROF. DR. BILGE UMAR

izmir

1950

BOYUT KİTAPLARI

Eski İzmir Evleri

Asıl konuya girmeden, bir de şu ön bilgiyi vermem gerek: İzmir Rumlarının ve Ermenilerinin büyük çoğunluğu, 9 Eylül 1922'nin az öncesinde ve sonrasında, Yunanistan'a kaçmışlardı; 30 Ocak 1923 gününde Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan, kişisel isteğe bakılmaksızın, Batı Trakya Türkleriyle İstanbul Rumları dışında, Türklerle Rumların değiş tokuş edilmesini ilişkin ünlü mübadele antlaşması gereğince, İstanbul dışında bütün Türkiye'nin Rum Ortodoks Kilisesine bağlı insanlarından hâlâ Türkiye'de kalmış bulunanlar, hangi soy kökeninden olurlarsa olsunlar, Yunanistan'a gönderildiler. Türklerin Yunanistan'da kalan taşınmaz mallarını Yunanistan hükümeti sahiplendi ve buradan oraya giden Rumlara, Türkiye'de bıraktıkları mallarına karşılık olarak, dağıttı. Rumların burada bıraktığı taşınmaz malları da Türkiye sahiplendi; bu taşınmazların çoğunu Yunanistan'dan gelmiş Türklere dağıttı, kimini de kamusal hizmetlerin yürütüleceği yapı olarak kullandı (örneğin, benim 1942-1947 döneminde okuduğum Karşıyaka Cumhuriyet Okulunun hizmet binası, o zaman, dış duvarları sıvasız kârgir büyük bir kilise yapısından bozmaydı) kimini açık arttırmayla sattı (bizim evin arsasını da babam, 1939 yılında, borç harç devşirebildiği para ile arttırmaya girip, 500 TL bedel ödeyerek almıştı).

Bilge Umar'ın babasının satın aldığı arsa (aradaki boşluk)

1945 - 1950 İzmir'inde; büyük yangının silip süpürdüğü alanın fuar kapsamına alınmamış bölümünü artık kaplayan 1922 sonrası evlerini saymazsanız, evlerin pek büyük çoğunluğu, 1880-1922 İzmir'inin, o zamanlar Türklere ya da Rumlara ait bulunmuş, tipik evleriydi. Gariban semtlerinde yeni ya da eski uydurma evler de vardı ama, 1950'ye gelinceye dek, gecekondular düzensizliği kesinlikle yoktu; "imar mevzuatı" her yerde uygulanıyordu ve Belediye her yerde "vaziyete hâkim" idi.

Eski İzmir evlerinden, konak türü gösterişli konutlar, örneğin, Karantina ile Göztepe arasında, Tramvay Caddesinin her iki yanında, bahçeler için- ' de, hâlâ gururla yükseliyordu. Karşıyaka yalısında da, iskeleyle şimdiki (deniz üstündeki) Nikâh Dairesi arasında, bahçe içinde, gösterişli konaklar vardı. Buradakilerden şimdi yalnız, Durmuş Yaşar'm son yıllarını geçirdiği konak, bir de, Karşıyaka'luların "Norveç Konsolosluğu" diye ya da Küçük Ev diye bildikleri yapı, Van Der Zee köşkü kaldı. Ama, kıydan az ya da çok içerilerde dahi böyle konaklar vardı: Örneğin, Karşıyaka İstasyonu karşısında ve yakınlarında. Alaybey semtinde dahi böylesi görülebilirdi. Yalı caddesinde, 1699. Sokağın başladığı köşede, sağ yanda, bizim evimizden yalnız 50 m. kadar ileride, yâr-i vefa- dar ve kadim kafadarım, ilkokuldan sınıf arkadaşım, ortaokuldan sınıf arkadaşım, Hukuk Fakültesinden sınıf arkadaşım, eski Baro Başkanımız Güney Dinç'in çocukluk ve ilk gençlik yıllarını geçirdiği konak, 1939 dolaylarında, sermayeyi kediye yüklemiş Abdürrezzak Kehale adlı bir armatörün mallarının satışı sırasında, Güneyin (Balkan Savaşları gazisi ama Çanakkale şehidi subay kocasından dul ve yadigar kalma) Midilli göçmeni anneannesi Lütfiye Özbek tarafından satın alınmış. Küçük bahçesini arkasında gizleyen bu 3 katlı konağa pek çok girip çıkmışlığım vardır. Daha ileride ve yalıdan biraz içeride,

Alaybey ilkokulu karşısında, 1960'larda Özel Yamanlar Koleji binası olarak kullanılan, pek büyük bir bahçe içindeki, saray yavrusu koskoca konak, elbette ki, şimdi sözünü ettiğimiz eski İzmir evlerinin çok daha görkemli bir örneğiydi. Oraya da girdim çıktım; çünkü orası dahi kimbilir hangi Rum zenginden devlete kalmış mülklerden idi ve Selanik göçmeni bir aileye, Yunanistan'da bırakılan mallarına karşılık, verilmiş bulunuyordu; bu alenin başında da babamın yakın arkadaşı, İstihkâm Albay (ve gençliğinde, babam KSK'de yönetici iken KSK futbolcusu) Şevket Gökşin vardı; ailece birbirimize gider gelirdik. Konağın bahçesindeki devleşmiş manolya ağacı, çiçek açma zamanında, bütün Alaybey mahallesini baygın bir kokuya büründürürdü.

Güney Dinç'in anneannesinin evi

1960'lardaki Özel Yamanlar Koleji binası

Böylelerine göre daha az görkemli, ama yine de gösterişli ve zengin konutu kimliğinde evler, İzmir Kordonunda yanyana dizilmekle kalmaz, Karşıyaka yalısında da, bahçelerini öne sürerek, cephe tutarlardı.

Ancak, İzmir'de ve onun Karşıyaka bölümünde orta halli vatandaş semtlerinde, çoğunluk, iki katlı, üst katta ortada kapalı küçük bir balkonu bulunan; dış yüzleri birbirine pek benzediği gibi iç plânları da genellikle birbirinin aynı yahut benzeri olan, çoğu kez ön yüzünde işlenmiş taşları hem yapı malzemesi hem de dekoratif amaçlı olarak kullanıldığı tipik İzmir evlerindeydi. Bunlardan, örneğin, Karşıyaka yalı caddesinde bizim evin yanındaki 126 kapı sayılı ev (Karataş Ortaokulu resim öğretmeni ressam İlhamı Dalman ailesinin evi) ile, 120 kapı sayılı, Makarnacı Hakkı Bey'in (Elbirlilik) evi, aynı planı gösterirdi: Hem denize pek yakın zeminin neminden, ıslaklığından korunmak için hem de odun, kömür vb. depolamak için, tabanı sokak (cadde) düzeyinin biraz aşağısına inen, içte 1-1.5 m. yükseklikte bir bodrum bölümü bırakılarak biraz yüksekte yapılan zemin katma, sokaktan, kapı önündeki 5-6 basamaklı merdiveni çıkmakla ayak basardınız. Kapıdan içeri girince sağda, ancak konukları oturtmak için açılan "misafir odası"nın kapısı bulunur. Sokak kapısından sonra girdiğiniz yer, genişçe bir geçit yeridir ve tam karşıdaki, hem oturma odası hem yemek odası işlevli odaya buradan geçilir, üst kata çıkma merdiveninin başı da burada, sağ yanda, misafir odasının sonrasındadır. Bu orta boşluğuna hayat denir ve ona açılan kapılan açık tutmakla, nişan toplantısı, mevlid toplantısı gibi zamanlarda, hayat, misafir odasının ve/veya oturma-yemek odasının uzantısı işleviyle kullanılabilir. Hayat'ta, sokak kapısından giren birine göre sol ileri köşede, kocaman bir soba durur ve kışın bütün evi, olabildiğince, bu soba ısıtır.